

Το φαινόμενο του εκφοβισμού σε μαθητές του δημοτικού σχολείου με βάση την εθνικότητα : Συγκριτικά αποτελέσματα

Κατσιγιάννη Βικτορία

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα θέτει ως στόχο να διερευνήσει το φαινόμενο του εκφοβισμού μέσα από ένα ανώνυμο ερωτηματολόγιο το οποίο δόθηκε σε μαθητές/τριες 11 και 12 ετών. Το δείγμα αποτελούσαν 791 μαθητές από 14 δημοτικά σχολεία της Αθήνας και του Πειραιά. Η επιλογή του δείγματος έγινε με τυχαία δειγματοληψία. Τα ευρήματα κατέδειξαν ότι οι μαθητές από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης παρουσίασαν υψηλότερα ποσοστά θυματοποίησης, οι Αλβανικής καταγωγής μαθητές παρουσίασαν υψηλότερα ποσοστά στην εκδήλωση εκφοβισμού ενώ οι Έλληνες μαθητές στο ρόλο του βοηθού των θυμάτων σε φαινόμενα εκφοβισμού στο χώρο του σχολείου. Ως προς τη μορφή θυματοποίησης οι προσβολές για την καταγωγή για τους Αλβανικής καταγωγής μαθητές και η σωματική βία για τους Έλληνες μαθητές έλαβαν τα υψηλότερα ποσοστά.

Η διαφοροποίηση με βάση την εθνικότητα ως προς το δείκτη θυματοποίησης και τη μορφή που παρουσιάζεται στο σχολικό περιβάλλον καταδεικνύει και τις διαφορετικές ανάγκες του μαθητικού πληθυσμού σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα μάθησης.

Summary

The aim of this study is to research into the phenomenon of bullying by means of an anonymous questionnaire which has been given to students between 11 and 12 years old. The research sample consisted of approximately 800 students of different nationalities. The selection of the sample took place at random in 14 primary schools of Athens and Piraeus. The findings showed that students from the former Soviet Union countries experienced higher rates of victimization, the Albanian students showed higher rates in perpetrating the intimidation and Greek students adopted the role of assistant to the victims of intimidation in the school. Concerning the form of victimization, attacks against the origin of the Albanian students and physical violence to the Greek students received the highest percentages. The distinction based on nationality as an indicator for the victimization and its form presented in the school environment indicates also the different needs of the school population in multi- and inter-cultural learning environments.

1.Εισαγωγή

Ως σκοπός της μελέτης τίθεται η ανίχνευση του φαινομένου του εκφοβισμού στο δημοτικό σχολείο. Ο όρος 'bullying', ο οποίος επικράτησε στη διεθνή βιβλιογραφία, αναφέρεται στη διαδικασία του εκφοβισμού, της βίαιης παρενόχλησης και της συστηματικής θυματοποίησης παιδιών από τους συνομηλίκους τους στο χώρο του σχολείου. Παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στην επιστημονική ορολογία, από τον Olweus (1978, 1984). Πιο συγκεκριμένα, ο Olweus (1993: 9) ορίζει ως εκφοβισμό «την κατάσταση κατά την οποία ο μαθητής εκτίθεται επανειλημμένα και για κάποιο χρονικό

διάστημα σε αρνητικές πράξεις άλλου ή άλλων μαθητών, οι οποίες εκδηλώνονται ως μορφές επιθετικής συμπεριφοράς με σκοπό τον σωματικό ή τον ψυχικό πόνο, συνειδητή προσπάθεια τραυματισμού και ευτελισμού».

Στο 26^ο διεθνές συνέδριο Ψυχολογίας στην Αθήνα παρουσιάστηκαν νέα δεδομένα για τον εκφοβισμό, από ελληνικά σχολεία και των δύο βαθμίδων σε αστικές και αγροτικές περιοχές σε δείγμα 3870 μαθητών συνολικά. Το 30% των μαθητών/τριών του δημοτικού σχολείου εξέφρασαν την ανησυχία της μελλοντικής θυματοποίησής τους, η λεκτική είναι η πιο συχνή μορφή θυματοποίησης για τη συγκεκριμένη βαθμίδα εκπαίδευσης και κυρίως «ο χλευασμός ή κοροϊδία». Τα περιστατικά εκφοβισμού συμβαίνουν κυρίως, στην αυλή του σχολείου και ο μαθητής – θύτης είναι στην ίδια ηλικία με το θύμα κατά πλειοψηφία. Αξιοσημείωτο στην ίδια έρευνα είναι ότι παρατηρούνται ρατσιστικές διακρίσεις μεταξύ των μαθητών και ιδιαίτερα για τον τρόπο που μιλούν την ελληνική γλώσσα (Papathanasiou, Konstantinou, Psalti & Zarifopoulos, 2006).

2. Μεθοδολογία έρευνας

Η παρούσα έρευνα έθεσε ως στόχο να διερευνήσει τις απόψεις των μαθητών του δημοτικού σχολείου για το φαινόμενο του εκφοβισμού μέσα από ένα ανώνυμο ερωτηματολόγιο του Olweus D., (έκδοση του 1991 και η νεότερη του 1996, **The Revised Olweus Bully/Victim Questionnaire. Mimeo. HEMIL, University of Bergen, N-5015. Bergen, Norway**), το οποίο δόθηκε από την ερευνήτρια σε μαθητές ηλικίας 11 και 12 ετών. Το δείγμα αποτελούσαν περίπου 800 μαθητές ελληνικής και αλβανικής καταγωγής και μαθητές από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, από 14 σχολεία των Αθηνών και του Πειραιά. Η επιλογή του δείγματος πραγματοποιήθηκε με τυχαία δειγματοληψία. Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζονται παρακάτω.

3. Αποτελέσματα

3.1. Ρόλοι εμπλεκόμενων μαθητών σε φαινόμενα εκφοβισμού (δείκτης θυματοποίησης)

Με βάση τις απαντήσεις τους, σε σύνολο 791 μαθητών, το 15.0% των μαθητών ταξινομήθηκε ως θύματα (δέχονται εκφοβισμό), το 7.2% ως θύτες (εκδηλώνουν εκφοβισμό), το 5.6% ως θύτες-θύματα (δέχονται και εκδηλώνουν εκφοβισμό), το 53.4% ως βοηθοί (προσπάθεια βοήθειας στο θύμα) και το υπόλοιπο 18.8% ως παρατηρητές (παρακολουθούν, αλλά δε συμμετέχουν). Γράφημα 1

3.2 Κατανομή δείκτη Θυματοποίησης ως προς την εθνικότητα των μαθητών Βάση: Όλο το δείγμα (N=791)

Όσον αφορά στην κατανομή του δείκτη θυματοποίησης ως προς την εθνικότητα των μαθητών που έλαβαν μέρος στην έρευνα, οι ελληνικής καταγωγής μαθητές υπερίσχυαν στο ρόλο του βοηθού με 55.8%, έναντι 41.8% των μαθητών αλβανικής καταγωγής και 22.9% έναντι των μαθητών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Οι Αλβανικής καταγωγής μαθητές παρουσιάζουν μεγαλύτερο ποσοστό στο ρόλο του

θύτη με 12.7% έναντι 6.8% των Ελλήνων μαθητών και 5.7% των μαθητών από τις χώρες την πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Τέλος, στο ρόλο του παρατηρητή με 22.9%, στο ρόλο του θύτη/θύματος με 11.4% και στο ρόλο του θύματος με 37.1%, οι μαθητές από τις χώρες την πρώην Σοβιετικής Ένωσης παρουσιάζουν το υψηλότερο ποσοστό. Γράφημα 2

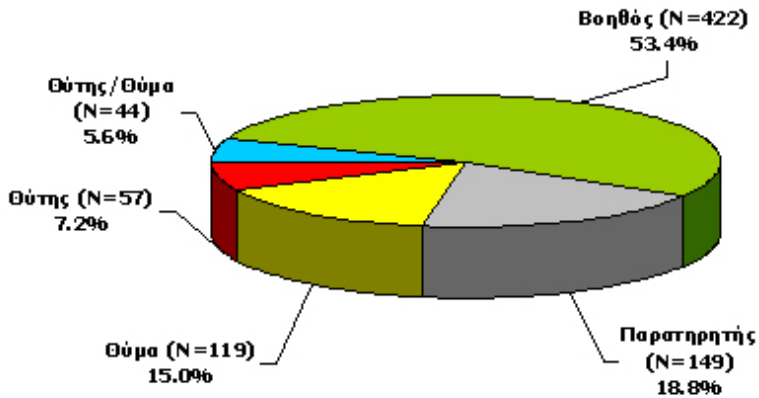
3. Μορφές θυματοποίησης

Ανάμεσα στις παρακάτω μορφές θυματοποίησης/εκφοβισμού που αναφέρθηκαν στους μαθητές, σύμφωνα με το ερωτηματολόγιο του *Oiweus για τη σχολική ηλικία ήταν* : προσβολές για το χρώμα του προσώπου μου, προσβολές για την καταγωγή μου, σωματική βία, απειλές, δε μου μιλούσαν, διέδιδαν φήμες για μένα, μου πήραν πράγματα που μου ανήκαν, με έβριζαν, με κορόιδευαν. Οι τρεις πιο συχνές μορφές θυματοποίησης/εκφοβισμού ήταν οι εξής: «σωματική βία, χτυπήματα και κλωτσιές» (σε ποσοστό 40.8%), «διέδιδαν φήμες για εμένα» (20.4%), «μου πήραν πράγματα που μου ανήκαν» (20.4%), «δε μου μιλούσαν» σε ποσοστό 16.4%, «με κορόιδευαν» με 16.4% επίσης. Οι Έλληνες μαθητές υπέστησαν το μεγαλύτερο ποσοστό σωματικής βίας, σύμφωνα με τις δηλώσεις τους, σε ποσοστό 44.2% σε σχέση με τους μαθητές από την Αλβανία και τις χώρες τις πρώην Σοβιετικής Ένωσης (20% και 30.4%) οι οποίοι δέχτηκαν σε μεγαλύτερο ποσοστό προσβολές για την καταγωγή τους (73.3% και 52.2% αντίστοιχα). Σε σχέση με τους μαθητές της έκτης τάξης, οι μαθητές της πέμπτης τάξης δήλωσαν υψηλότερο ποσοστό σωματικής βίας (45% και 36.1% αντίστοιχα), απειλές (16.3% έναντι 11.8% για τους μαθητές της ΣΤ τάξης), «μου πήραν πράγματα...» (22.5% έναντι 18.1% αντίστοιχα), βρισιές (11.9% έναντι 4.2%). Οι μαθητές της ΣΤ' τάξης παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά στις προσβολές για την καταγωγή (16% έναντι 13.8% αντίστοιχα), στο «διέδιδαν φήμες για μένα» (25% έναντι 16.3% αντίστοιχα), κοροϊδία (18.8% έναντι 14.7%). Σε σχέση με τις δύο μορφές οικογένειας που εξετάζονται, παρατηρήθηκαν μεγαλύτερα ποσοστά στους μαθητές από τις κανονικές/πυρηνικές οικογένειες στη σωματική βία (41.3% έναντι 33.3%), στις προσβολές για την καταγωγή (15.2% έναντι 9.5%), στις βρισιές και τις κοροϊδίες (25.1% έναντι 19.1%), ενώ για τους μαθητές από μονογονεϊκές υψηλότερα ποσοστά παρατηρήθηκαν στις απειλές (23.8% έναντι 13.4%) δε μου μιλούσαν (19% έναντι 16.3%), φήμες (33.3% έναντι 19.4%), μου πήραν πράγματα (33.3% έναντι 19.4%), προσβολές για το χρώμα του προσώπου μου (4.8% έναντι 3.9%). Οι προσβολές, οι απειλές, το βρίσιμο και η κοροϊδία αποτελούν τη λεκτική επιθετικότητα και μπορούν να εξεταστούν συνολικά σαν μία μεταβλητή. Δε βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις μορφές θυματοποίησης/εκφοβισμού και των δημογραφικών στοιχείων που εξετάστηκαν. Πίνακας 1

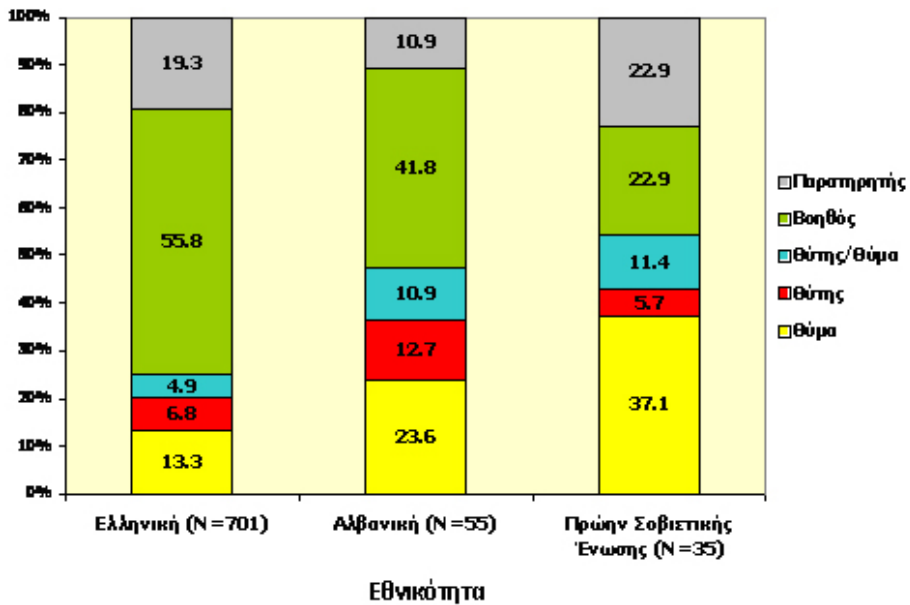
Πίνακας 1: Κατανομές συχνοτήτων των μορφών θυματοποίησης με βάση τις απαντήσεις των μαθητών που δήλωσαν ότι τους έχουν συμπεριφερθεί άσχημα στο χώρο του σχολείου αυτό το τρίμηνο. (N=304)

	Φύλο				Τάξη				Εθνικότητα				Μορφή οικογένειας				Σύνολο			
	Κορίτσα		Αγόρι		Ε'		ΣΤ'		Ελληνική		Αλβανική		Πρώην Σοβιετικής Ένωσης		Μονογονεϊκή		Κανονική		N	%
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Μορφές Θυματοποίησης	3	2.1	9	5.6	6	3.8	6	4.2	6	2.4	3	10.0	3	13.0	1	4.8	11	3.9	12	3.9
Προβολές για το γρόφο του προσώπου μου	18	12.6	27	16.8	22	13.8	23	16.0	11	4.4	22	73.3	12	52.2	2	9.5	43	15.2	45	14.8
Προβολές για τη καταγωγή μου	44	30.8	80	49.7	72	45.0	52	36.1	111	44.2	6	20.0	7	30.4	7	33.3	117	41.3	124	40.8
Σωματική βία, χτυπήματα, κλοπές	21	14.7	22	13.7	26	16.3	17	11.8	38	15.1	4	13.3	1	4.3	5	23.8	38	13.4	43	14.1
Απειλές	27	18.9	23	14.3	26	16.3	24	16.7	44	17.5	4	13.3	2	8.7	4	19.0	46	16.3	50	16.4
Απόδοκ φήμες για μένα	39	27.3	23	14.3	26	16.3	36	25.0	55	21.9	2	6.7	5	21.7	7	33.3	55	19.4	62	20.4
Μου πήραν πράγματα που μου ανήκουν	26	18.2	36	22.4	36	22.5	26	18.1	54	21.5	3	10.0	5	21.7	7	33.3	55	19.4	62	20.4
Με έβρισαν	13	9.1	12	7.5	19	11.9	6	4.2	23	9.2			2	8.7	1	4.8	24	8.5	25	8.2
Με κοροϊφτούν	32	22.4	18	11.2	23	14.4	27	18.8	42	16.7	4	13.3	4	17.4	3	14.3	47	16.6	50	16.4
Σύνολο	143	156.1	161	155.5	160	160.3	144	150.9	251	152.9	30	159.9	23	178.1	21	176.1	283	154	304	155.4

Γράφημα 1: Δείκτης Θυματοποίησης
 Βάση: Όλο το δείγμα (N=791)

Γράφημα 2: Κατανομή δείκτη Θυματοποίησης ως προς την εθνικότητα των μαθητών
 Βάση: Όλο το δείγμα (N=791)

4. Συμπεράσματα

Με βάση τους ρόλους των εμπλεκόμενων μαθητών σε φαινόμενα εκφοβισμού τα θύματα αποτελούν το 15% των μαθητών που έλαβαν μέρος στην έρευνα ενώ οι θύτες το 7,2%. Τα ποσοστά διαφοροποιούνται με βάση την εθνικότητα στο δείκτη θυματοποίησης. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι προσβολές για την καταγωγή εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά στους μαθητές από την Αλβανία και τις χώρες από την πρώην Σοβιετική Ένωση με μεγάλη διαφορά στα ποσοστά από τις υπόλοιπες μορφές εκφοβισμού έτσι όπως παρατηρούνται στο δημοτικό σχολείο. Η μορφή αυτή φαίνεται να προβληματίζει τους μαθητές από άλλη εθνικότητα που φοιτούν στο ελληνικό σχολείο σε έντονο βαθμό. Το σχολείο οφείλει να εξαλείψει φαινόμενα που δημιουργούν ρατσιστικές διακρίσεις και να αποτελέσει ένας χώρος ασφάλειας για όλους τους μαθητές.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Κατσιγιάννη Β. & Ξανθάκου Γ. (2002). *Το φαινόμενο του παλικαρισμού (bullying) στο δημοτικό σχολείο*. Στο Ν. Πολεμικός, Μ. Καΐλα & Καλαβάσης (Επιμ.), *Θέματα Ψυχοπαθολογίας σε παιδιά και εφήβους*. Αθήνα : Ατραπός, σ. 274-288.
- Ξανθάκου, Γ., Κατσιγιάννη, Β. & Παπαστυλιανού, Α. (2006). Ο εκφοβισμός στο χώρο του σχολείου: Στρατηγικές πρόληψης και αντιμετώπισης. Στο Α. Βλάχου, Μ. Καΐλα & Β. Στρογγυλός (Επιμ.) *Παιδιά με Ειδικές ανάγκες*. Αθήνα : Ατραπός, σ. 197-221.

Ξενόγλωσση

- Olweus, D. (1978). *Aggression in the schools. Bullies and whipping boys*, Washington, D.C.: Hemisphere Press (Wiley).
- Olweus, D. (1984). Aggressors and their victims: Bullying at school. In N. Frude, & H. Gault (Eds.), *Disruptive behaviour in schools* (pp. 57-76). New York: Wiley.
- Olweus, D. (1993a). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford, UK, and Cambridge, MA, USA: Blackwell Publishers
- Papathanasiou, M., Konstantinou, K., Psalti, A., & Zarifopoulos, K., (2006). Exploring bullying in Greek Schools. Paper Presented at the 26th International of Applied Psychology, 16-21 July, Athens, Greece.